

प्रायोगिक तत्वावर ग्राम पंचायत
स्तरावर अतिरिक्त ग्राम रोजगार
सेवकांची नियुक्ती करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

नियोजन विभाग

शासन निर्णय क्र. मग्रा० २०२३/प्र.क्र.९४/रोहयो-१०अ

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२

दिनांक : २९ मे, २०२३.

वाचा : १) शासन निर्णय क्र.मग्रा० २०१९/प्र.क्र. ४०/रोहयो-१०अ, दि.०२ मे २०१९
२) शासन निर्णय क्र.मग्रा० २०२२/प्र.क्र.१७४ /रोहयो-६अ, दि.१४ डिसेंबर २०२२.

प्रस्तावना :-

मनरेगा आणि इतर विभागाच्या योजनांच्या अभिसरणातून शासन निर्णय दि.१४/१२/२०२२ नुसार सुविधा संपन्न कुटूंब व सर्वांगीण ग्रामसमुद्धी योजना या योजनांची मिशन मोड तत्वावर अंमलबजावणी करण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे. त्यामुळे राज्यात मनरेगा अंतर्गत कामांचे प्रमाण वाढत असून भविष्यात देखील वाढ सदर कामांमध्ये होणे अपेक्षित आहे.

२. राज्यातील ग्रामीण भागामध्ये मनरेगाची अंमलबजावणी करण्यात येत असून यामध्ये ग्रामपंचायत हा शेवटचा घटक करण्यात आलेला आहे असे असले तरी राज्यामध्ये बऱ्याच ग्रामपंचायती अंतर्गत गावांचा समूह त्याचप्रमाणे वाडी, वस्ती, तांडे हे विखुरलेल्या स्वरूपात आहेत. त्यामुळे ग्रामपंचायती अंतर्गत मजुरांना मागणीनुसार विहित कालावधीत काम उपलब्ध करून देणे कामाचे नियोजन करणे योजनेची अंमलबजावणी करणे, त्याचप्रमाणे मजुरीचे वितरण व उत्पादक स्थायी मत्ता निर्माण करणे या सर्व बाबींवर थेट नियंत्रण ठेवणे यासाठी क्षेत्रीय पातळीवर अतिरिक्त मनुष्यबळाची निश्चितच आवश्यकता आहे. त्याचप्रमाणे नवीन पारदर्शक पद्धतीने मजुरांच्या मजुरीच्या अनुषंगाने नव्याने एन.एम. एम. एस. या अॅपवर मजुरांची हजेरी ग्रामरोजगार सेवकांनी नोंदवावयाची आहे. या व यासारख्या पारदर्शक बाबी विहित कालावधी व काटेकोरपणे अंमलात आणण्यासाठी क्षेत्रीय पातळीवर पुरेसे मनुष्यबळ आवश्यक आहे.

३. मनरेगा अंतर्गत साधारणतः वर्षभरात एक विहिरीचे काम जरी पूर्ण केले तरी ग्रामरोजगार सेवकास सरासरी रुपये तीस हजार इतके मानधन मिळू शकते. राज्यामध्ये वेगवेगळ्या योजनेतून घरकुल योजनेची निर्मिती करण्यात येत असून यामध्ये देखील प्रति घरकुल ९० ते १०० कुशल दिवस रोजगाराची हमी मनरेगातून देण्यात आलेली आहे. हे मनुष्य दिवस देखील ग्रामरोजगार सेवकाचे मानधन देण्यासाठी मोजले जातात या सर्व बाबी लक्षात घेता ग्राम रोजगार सेवक ज्या प्रमाणात काम करेल त्या प्रमाणात त्याला मानधन मिळते हे देखील सिद्ध झालेले आहे. असे करताना ठराविक मजूर उपस्थिती नंतर अतिरिक्त कामाचा व्याप निश्चितच निर्माण होतो. ही बाब

लक्षात घेता अतिरिक्त ग्राम रोजगार सेवकाची नियुक्ती अनिवार्य वाटते. त्या अनुषंगाने निर्णय घेण्याची बाब शासनाच्या विचाराधी होती.

शासन निर्णय :

मनरेगा अंतर्गत कामाच्या प्रमाणात प्रचंड वाढ झालेली असून वरील प्रमाणे सर्व कार्यवाही विहित कालावधीत करण्याच्या अनुषंगाने उपलब्ध ग्रामरोजगार सेवकावर निश्चितच कामाचा ताण वाढलेला आहे . ही बाब लक्षात घेता, राज्यातील सर्व ग्रामपंचायत मध्ये अतिरिक्त ग्राम रोजगार सेवकाची उपलब्धता करून घ्यावी किंवा कसे ? याबाबत धोरण निश्चित करण्यात येत आहे. असे असले तरी सध्या प्रायोगिक तत्वावर काही ग्रामपंचायतीमध्ये अशा अतिरिक्त ग्राम रोजगार सेवकाची नियुक्ती करण्यात यावी, असे क्षेत्रीय पातळीवरून वारंवार कळविण्यात येत आहे. सदर वस्तुस्थिती लक्षात घेता राज्यातील ज्या ग्रामपंचायतीमध्ये मोठ्या प्रमाणात कामे कार्यान्वित करण्यात येतात व मजुरांची काम मागणी जास्त आहे, अशा ग्रामपंचायती ज्या समूह ग्रामपंचायत आहे / विखुरलेल्या स्वरूपात आहे. वाडे, वस्ती, तांडा यांचा समावेश आहे. अशा ग्रामपंचायती त्याचप्रमाणे ज्या ग्रामपंचायत मध्ये प्रयत्न करून देखील योजनेची गतिमान अंमलबजावणी होऊ शकलेली नाही. दरवर्षी (१००० मनुष्य दिवसापेक्षा कमी असलेले) अशा ग्रामपंचायतीमध्ये देखील योजनेस पुरेशी प्रसिद्धी देणे, त्याचप्रमाणे मजुरास मागणीनुसार काम उपलब्ध करून देणे यासाठी अतिरिक्त मनुष्यबळ उपलब्ध करून दिल्यास निश्चितच परिणाम जाणवू शकेल. ही बाब लक्षात घेता काही ग्रामपंचायती मध्ये अतिरिक्त ग्राम रोजगार सेवक उपलब्ध करून देण्याबाबत मान्यता देण्यात येत आहे.

याप्रमाणे अतिरिक्त ग्राम रोजगार सेवकाची उपलब्धता करून घेताना संबंधित मनुष्यबळाने निर्माण केलेले मनुष्य दिवस हाच घटक मानधन अदायगीसाठी अनुज्ञेय राहिल. यामध्ये कोणत्याही प्रकारे अतिरिक्त मानधन वेगळ्याने दिले जाणार नाही. ग्रामरोजगार सेवक व अतिरिक्त ग्राम रोजगार सेवक यांचे निर्माण झालेले मनुष्य दिवस स्वतंत्रपणे गणना करण्यात यावे. मात्र ज्या बाबी सामूहिक आहेत. अशा बाबी दोन्ही ग्रामरोजगार सेवकाने संयुक्तपणे एकत्रितपणे प्रभावीपणे पार पाडाव्यात. याप्रमाणे अतिरिक्त ग्राम रोजगार सेवकाची उपलब्धता करून घेताना प्राधान्याने महिला ग्राम रोजगार सेवकाची नियुक्ती करण्यात यावी. यामध्ये देखील उमेद मध्ये कार्यरत प्रेरिका, कृषी सखी, पशु सखी, मृदयसंधारण क्षेत्रामध्ये कार्यरत असलेल्या अशासकीय संस्थेमधील कार्यरत महिलांना प्राधान्य देण्यात यावे. अतिरिक्त ग्राम रोजगार सेवकांसाठी वयोमर्यादा, शैक्षणिक अर्हता या मूळ ग्रामरोजगार सेवकांच्या नियुक्ती संदर्भातील मुळ शासननिर्णयानुसार राहतील.

अतिरीक्त ग्रामरोजगार सेवकाची नियुक्ती करण्याबाबतचा निर्णय प्रायोगिक तत्त्वावर एक वर्षासाठी काही विशिष्ट ग्रामपंचायतीमध्ये अनुज्ञेय करण्यात येत आहे. याची फलश्रुती लक्षात घेऊन याची व्याप्ती वाढवावी किंवा कसे याबाबत पुढे निर्णय घेण्यात येईल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२३०५३०११३६०८७३१६ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(नंदकुमार)

अपर मुख्य सचिव (रोहयो), महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा.मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२
२. मा.मंत्री (रोहयो) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२
३. अ.मु.स. (रोहयो),नियोजन विभाग यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई-३२
४. सचिव, ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
५. सर्व विभागीय आयुक्त
६. सर्व जिल्हाधिकारी, (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)
७. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
८. संचालक, मृदसंधारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन, पुणे.
९. मुख्य अभियंता, लघुपाटबंधारे विभाग (स्थानिक स्तर) पुणे.
१०. सर्व विभागीय कृषी सहसंचालक,
समिती अधिकारी, कार्यालय ड-७, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधान भवन,
११. सर्व उपसचिव/अवर सचिव/कक्ष अधिकारी, ग्रामविकास व जलसंधारण
विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
१२. सर्व उपसचिव/अवर सचिव/कक्ष अधिकारी, (मग्रा०रोहयो) नियोजन विभाग, मंत्रालय,
मुंबई-३२
१३. निवडनस्ती, कार्यासन रोहयो-१० अ, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.